

Του ΣΤΑΥΡΟΥ ΤΖΙΜΑ

«Με το που στάθηκε μπροστά μου σηκώθηκα και σε στάση προσοχής του συστήθηκα: "Ζίμπεν Ζίμπτσιχ τάουζεν χουντάτ τσβάι", του είπα στα γερμανικά, δηλαδή αριθμός 77.102. Τη στιγμή εκείνη δεν είχα εικόνα ούτε του εαυτού μου, ούτε των γύρω μου. Νόμιζα ότι βρισκόμουν στο στρατόπεδο συγκέντρωσης...».

Η Εσθήρ Κοέν συστήθηκε με το ανεξίτηλο νούμερο του χεριού της με το οποίο ήταν υποχρεωμένη να αναφέρεται στα «άπελ», στα καθημερινά προσκλητήρια, πρωί-απόγευμα, στο Άουσβιτς, επί δώδεκα μήνες.

Με τη διαφορά ότι τώρα δεν είχε απέναντί της κάποιον capo ή δήμιο Ες Ες, αλλά τον πρόεδρο της Γερμανίας Γιόακιμ Γκάουκ, πάστορα πριν πάρει τον δρόμο της πολιτικής, στη Συναγωγή των Ιωαννίνων.

«Εντσουλντιγκουνγκ (συγγνώμη), μου είπε και με αγκάλιασε δακρυσμένος».

«Αισθανθήκατε κάποια ανακούφιση με την συγγνώμη;», την ρωτάμε.

«Αχ, παιδί μου, το κακό που μας έκαναν δεν αναπληρώνεται. Παρακάλεσα τις διερμηνείς του να του πουν ότι το ελάχιστο που πρέπει να κάνουν είναι να δώσουν λεφτά να γραφτούν βιβλία για να διαβάζουν και να μαθαίνουν τα μικρά παιδιά ώστε να μην επαναληφθούν τέτοια εγκλήματα, γιατί δυστυχώς η ιστορία δείχνει να επαναλαμβάνεται».

Η εικόνα, στην οποία ο πρώτος πολίτης της Γερμανίας ασπάζεται ένα από τα θύματα του Ολοκαυτώματος ζητώντας για λογαριασμό της χώρας του επισήμως συγγνώμη για τα -πολλά- εγκλήματα που διέπραξαν τα ναζιστικά στρατεύματα στην Ελλάδα, έκανε τον γύρο του κόσμου, με τα γερμανικά ΜΜΕ να την

αναδεικνύουν προκαλώντας αίσθηση στους συμπατριώτες τους.

Η ιστορία της Εσθήρ Κοέν όμως, όπως μου την αφηγήθηκε για την «Κ» είναι (και) για μας τους Έλληνες μια γερή γροθιά στο στομάχι. Όχι μόνο για την φρίκη που έζησε στο Άουσβιτς, και που λίγο πολύ δεν διαφέρει από τα όσα βίωσαν όσοι από καθαρή τύχη γλίτωσαν τα κρεματόρια. Αλλά για τα όσα προηγήθηκαν της σύλληψης και κυρίως για τα δεινά που την περίμεναν όταν επέστρεψε στη λατρεμένη πόλη της, τα Γιάννενα.

«Κανένας δεν πόνεσε, ούτε ένα δάκρυ. Τι τους κάναμε; Δεν τράβηξε κανείς γείτονας το κουρτινάκι να δει να μας σέρνουν στους δρόμους», λέει περιγράφοντας την ημέρα της σύλληψης και μεταφοράς των Ρωμανιωτών Εβραίων των Ιωαννίνων στο Άουσβιτς και ο λόγος της ξεχύνεται χείμαρρος ορμητικός.

Ήταν ξημερώματα 25ης Μαρτίου του 1944, όταν Έλληνες χωροφύλακες κατ' εντολή της Γκεστάπο περικύκλωσαν τις εβραϊκές συνοικίες γύρω από το Κάστρο και στην ευρύτερη παραλίμνια περιοχή. *«Φτωχοί άνθρωποι ήμασταν, κύριε, στη μεγάλη πλειοψηφία, νοικοκυραίοι, δεν είχαμε πειράξει κανέναν, αιώνες ολόκληρους ζούσαμε στα Γιάννενα. Δεν μας αγάπησε κανείς...»*, λέει.

Μέχρι τότε οι κατοχικές δυνάμεις δεν είχαν πειράξει τους Γιαννιώτες εβραίους, που αριθμούσαν γύρω στις δυο χιλιάδες ψυχές. Τα Γιάννενα ήταν στην ιταλική ζώνη, αλλά όταν η Ιταλία συνθηκολόγησε και πέρασε στο πλευρό των συμμάχων, τα πράγματα άλλαξαν δραματικά.

Τα μηνύματα, εξάλλου, για την τύχη των Εβραίων της Θεσσαλονίκης, που είχαν μεταφερθεί νωρίτερα στη Γερμανία, έφταναν ανησυχητικά, όμως οι άνθρωποι στα Γιάννενα ήλπιζαν ότι δεν θα τους συμβεί το ίδιο.

Κάποιοι που «άκουγαν την μυστική βουή των πλησιαζόντων γεγονότων», πρόλαβαν και έφυγαν στους αντάρτες στα γύρω βουνά και σώθηκαν. Οι άλλοι, χίλιοι εφτακόσιοι είκοσι πέντε, άντρες γυναίκες, παιδιά, νήπια, βρέφη, θα πάρουν τον δρόμο χωρίς επιστροφή με προορισμό το Άουσβιτς.

«Όρμησαν στα σοκάκια ουρλιάζοντας και πυροβολώντας, χτυπώντας πόρτες και σπάζοντας τζάμια...».

Η Εσθήρ ήταν τότε μόλις δέκα επτά χρονών. *«Πάρτε από έναν μπόγο και σε μια ώρα να είστε όλοι στην πλατεία. Τι να πρώτο κάνουμε σε μια ώρα; Ήμασταν εφτά αδέρφια και οι γονείς μου. Η νύφη μου ήταν έγκυος στον όγδοο μήνα, ήταν μία τρέλα. Η μητέρα μου δεν μπορούσε να καταλάβει πως ήταν δυνατόν, να μην πάει ημέρα Σάββατο να προσκυνήσει στην συναγωγή. Φέρε παιδί μου τα παπούτσια να πάω να προσκυνήσω. Μαμά, το καταλαβαίνεις πρέπει να φύγουμε, μας πιάνουν. Εγώ θα προσκυνήσω τον θεό και θα γυρίσω. Τραβώντας την σέρνουμε και την πάμε στην πλατεία του Μαβί. Ο ένας πίσω από τον άλλον, άλλος με παντόφλες, άλλος ξυπόλυτος, άλλος με πυτζάμες, τα μωρά να σκούζουν. Μια κουρτίνα κύριε, καταλαβαίνετε, να την τραβήξουν, να δω ένα δάκρυ, κανένας δεν πόνεσε, λυπούμαι που το λέω. Υποφέρω πιο πολύ, που πήγα στη Γερμανία από αυτούς. Γιατί*

παρακαλέσαμε πολλούς να μείνουμε κάπου εκτός των εβραϊκών συνοικιών μέχρι να περάσει η μπόρα αλλά δεν μας δέχτηκαν. Θα είχαμε γλιτώσει...».

Οι Γερμανοί και οι Έλληνες χωροφύλακες θα τους τσουβαλιάσουν στις καρότσες φορτηγών αυτοκινήτων χωρίς αντίσκηνα και διασχίζοντας τον ορεινό και κακοτράχαλο όγκο της χιονισμένης Κατάρρας θα τους μεταφέρουν στην Λάρισα, όπου επί έντεκα μέρες θα τους κλείσουν σ' ένα χάνι, χωρίς στεγη και παράθυρα.

«Πέθαναν μωρά και μεγάλοι στο χάνι. Δεν είχαμε τίποτα. Τρεις φορές την ημέρα με τα όπλα στα χέρια στην γραμμή όλοι να μας κάνουν έρευνα. Καθένας κάτι είχε κρύψει για μια δύσκολη ώρα. Στα κοφίνια για τα καρπούζια έβαζαν οι Γερμανοί και οι χωροφύλακες τα χρυσαφικά. Αυτοί που ερχόντουσαν και καθάριζαν του καμπινέδες πρέπει να έγιναν βαθύπλουτοι. Γιατί από πείσμα ρίχναμε τα χρήματα και τα χρυσαφικά στον καμπινέ να τα βρουν οι Έλληνες και να μην τα πάρουν οι Γερμανοί. Μας βαλαν στα τρένα. Εκεί που χωρούσαν δυο άλογα, έβαλαν εβδομήντα πέντε άτομα. Χωρίς φως στο βαγόνι, χωρίς νερό, γέροι, νέοι. Έντεκα μέρες ταξίδι χωρίς φαγητό, νερό, στα παγωμένα βαγόνια».

Μια νύχτα με το χιόνι να πέφτει πυκνό και το κρύο να περονιάζει το τρένο φτάνει στο Άουσβιτς και πιάνει στη ράμπα του κοντινού Μπίρκεναου.

Εκεί θα δει για τα τελευταία φορά τους γονείς και τα αδέρφια της.

«Τους έβαλαν σε μεγάλα αυτοκίνητα, όσα παιδιά πρόλαβαν και σκαρφάλωσαν τα φόρτωσαν και εκείνα. Κοριτσάκι εγώ, μικρό, πως μπορούσα ν ανέβω; Εκείνη την ώρα είδα την μητέρα μου όρθια στο αυτοκίνητο... Καθώς απομακρυνόταν μας φωνάζει: "προσέξτε, είστε κορίτσια, την τιμή σας".

Μείναμε άφωνες, δεν έβγαине φωνή, είχε κολλήσει η γλώσσα, δεν ήξερες τι να πεις. Μας βάλανε στην γραμμή και εκεί μας έκαναν το τατουαζ στο χέρι. Να εδώ είναι το νουμερο: 77102. Το είχα μάθει και γερμανικά και το φώναζα σε κάθε προσκλητήριο. Δεν ήμουν πλέον ένας άνθρωπος, ήμουν ένα νούμερο. Δεν είχα όνομα, δεν με είχε γεννήσει μάνα, δεν είχα οικογένεια πλέον. Τελείωσε. Από εκεί μας πήγαν να μας κόψουν τα μαλλιά.

Εκεί ήταν πολλές θεσσαλονικιές όμηροι, που είχαν πάει γρηγορότερα. Κομμώτριες, δήλωσαν..

Σε παρακαλώ, είπα σε μια κοπέλα που με κούρευε, που μπορεί να πήγαν τους γονείς μου;

Θέλεις τόσο γρήγορα να μάθεις; μου είπε.

Ναι θέλω, σε παρακαλώ, της απάντησα και μου δείχνει απέναντι.

Βλέπεις αυτή τη φλόγα;

Βλέπω.

Εκεί καίνε την μάνα σου και την οικογένειά σου. Λιποθύμησα. Με συνέφεραν, κακήν κακώς με τράβηξαν και ξημέρωσα σ ένα μπλοκ που ήτανε σαν το κοτέτσι.

Και το πρωί σηκωνόμασταν η ώρα τέσσερις και κάναμε προσκλητήριο και καταμέτρηση στην βροχή.

Φώναζαν τα νούμερα. Έβρεχε, χιόνιζε, εσύ ήσουν "Απελ", όλα τα μπλοκ.

Μας έβαναν στην δουλειά. Τι κάναμε; Σπάσαμε πέτρες, τις φορτώναμε σ ένα βαγονάκι. Γεμάτο το βαγονάκι και εμείς κάναμε την μηχανή...

Πέντε κορίτσια αφού το γεμίζαμε το σπρώχναμε να το πάμε ένα χιλιόμετρο και τι να το κάνουμε; Να το αδειάσουμε.

Αυτή που μας διηύθυνε ήταν πολιτική κρατούμενη αλλά είχε δίπλα της άλλη Γερμανίδα "Φραυ Οφζερ" την αποκαλούσαν, με το γκλόμπ στο χέρι, πιστόλι, στολές σαν και αυτές που φορούν αυτά τα καθάρματα που βλέπω τώρα εδώ στην πατρίδα μας». Εννοούσε τα «τάγματα εφόδου» της Χρυσής Αυγής.

Καθώς ανασύρει στη μνήμη της την γυναίκα με την στολή των Ες Ες ξεσπάει. «Δεν ξέρετε τι μου θυμίζουν κύριε αυτοί που βλέπω στην τηλεόραση.

Πως μπορούμε και ανεχόμαστε σ αυτήν την έρμη την Ελλάδα που τόσο ποιητές, τόσο μεγάλοι άνθρωποι, την ύμνησαν την τραγούδησαν;

Που είναι η Φιλική Εταιρία, που είναι εκείνοι οι ευεργέτες που έφυγαν από τα Γιάννενα και αλλού ξυπόλητοι για την έρμη την Ελλάδα; γιατί την παρατήσαμε έτσι, τι μας έφταιξε; Καταλαβαίνετε τι κάνουμε; σκοτώνουμε τον ίδιο μας το εαυτό. Εγώ θα φύγω με πολύ πίκρα, κύριε. Εγώ είμαι Εβραία αλλά είμαι Ελληνίδα. Εγώ δεν έχω σπορά από πουθενά, Ελληνίδα είμαι».

Η Εσθήρ θα επιζήσει χάρη στην ανθρωπιά μιας Γερμανίδας Εβραίας γιατρού και κάποιων ομόθρησκών της νοσηλευτριών που την έκρυψαν, όταν οι Ες Ες ζήτησαν από τον νοσοκομείο «έναν ολόκληρο θάλαμο για το κρεματόριο» και θα επιστρέψει στην Ελλάδα, αφού αναρρώσει για ένα διάστημα στην θαλπωρή της εβραϊκής κοινότητας στις Βρυξέλλες.

Είχαν επιζήσει αυτή και η αδερφή της από την επταμελή οικογένεια. Δύο σκελετωμένες νεαρές κοπέλες, χωρίς γονείς πνιγμένες σ' ένα φοβερό εφιάλτη, καλούνται να ανέβουν έναν νέο Γολγοθά, ελπίζοντας στην περιουσία που είχαν αφήσει φεύγοντας.

Το πρώτο χτύπημα για την Εσθήρ, ήταν τρομακτικό. Φτάνοντας στα Γιάννενα θα πάει κατ ευθείαν στο σπίτι τους στην οδό Γενναδίου 1.

«Όταν έκανα να μπω μέσα εμφανίστηκε στο πρώτο σκαλοπάτι ένας άγνωστος και μου είπε που πας; Στο σπίτι μου, του απάντησα.

Μου λέει, μην προχωρείς, θα σου πω κάτι. Λέω ορίστε. Ξέρεις αν η μαμά σου είχε φούρνο στην κουζίνα;

Όλο χαρά εγώ, απάντησα: βέβαια ψήναμε το ψωμί, δεν ξέρω το σπίτι μου;

Ε, αφού δεν σ έκαψαν οι Γερμανοί θα σε κάψω εγώ αν τολμήσεις μπεις μέσα, μου είπε.

Τι ήταν αυτό;

Έλληνας, να με κάψει; αυτός εμένα; Θεέ μου...».

Η Εσθήρ έφυγε διωγμένη από το σπίτι της και όπως λέει δεν ξαναπήγε ποτέ, ούτε ξαναείδε τον άγνωστο. Προφανώς ήταν ένας από αυτούς που οι αρχές είχαν εγκαταστήσει στα εβραϊκά σπίτια, μετά την μεταφορά στο Άουσβιτς των ιδιοκτητών τους. Ήταν ανταρτόπληκτοι από τα ορεινά χωριά της Ηπείρου, που είχαν καταφύγει στην πόλη των Ιωαννίνων για να γλιτώσουν, καθώς οι συγκρούσεις μεταξύ του ΕΑΜ και του ΕΔΕΣ μαινονταν.

Δεν ήταν όμως μόνο οι «προσωρινοί ιδιοκτήτες», που βρήκαν στα σπίτια τους οι ελάχιστοι επιζήσαντες. Τα υπόγεια ήταν σκαμμένα σε βάθος δυο μέτρων, από συνεργάτες των Γερμανών στην αρχή και «δικούς μας», στη συνέχεια που έψαχναν να βρουν λίρες και κοσμήματα τα οποία πίστευαν ότι είχαν θάψει φεύγοντας οι Εβραίοι. «Κάποια πανάκριβα κοσμήματα εθεάθησαν σε χέρια και λαιμούς γνωστών κυριών της πόλης και μερικά πανάκριβα χαλιά σε γραφεία κρατικών υπηρεσιών», μας λέει παράγοντας της εβραϊκής κοινότητας Ιωαννίνων.

Καθώς έπρεπε να ζήσει, η Εσθήρ, άρχισε να ψάχνει για τα περιουσιακά στοιχεία των γονέων της.

Όπως λέει το κρασοπωλείο του πατέρα της το είχε οικειοποιηθεί μια χριστιανή συγγενής της «που εμφάνισε δήθεν πωλητήριο της μητέρας μου η οποία όμως είχε καεί στα κρεματόρια», όταν πήγε στην τράπεζα να αναζητήσει τις καταθέσεις, της είπαν ότι τις πήραν οι Γερμανοί και αναζητώντας τις δυο singer μηχανές για να ράβει και να βγάζει ένα μεροκάματο έμαθε ότι είχαν καταλήξει στα «χέρια» της μητρόπολης.

«Πήγα στον μητροπολίτη και εκείνος με παρέπεμψε στη νομαρχία. Εκεί μου είπαν πως δεν ξέρουν τι απέγιναν οι μηχανές και πως για να τις βρουν έπρεπε να τους δώσουν τους αριθμούς τους. Που να ξέρω εγώ αριθμούς; Σήκωσα το μανίκι και τους έδειξα τον αριθμό του Αουσβιτς. Αυτόν μόνο θυμάμαι τους είπα και έφυγα...».

Η καλή της τύχη θα της στείλει στον δρόμο της τον Σαμουήλ, το γειτονόπουλο που είχε διαφύγει στα βουνά, τον οποίο και θα παντρευτεί. Μαζί θα ξεκινήσουν το σκληρό ταξίδι της επιβίωσης.

Η αδερφή της Ευτυχία, θα παντρευτεί ένα Εβραιόπουλο από τα Γιάννενα που είχε συλληφθεί από τους Γερμανούς εκείνη την ημέρα, αλλά στην διαδρομή προς την

Λάρισα δραπέτευσε, έφυγε στα βουνά και εκεί εντάχθηκε στο ΕΑΜ.

Όταν επέστρεψε θέλησε να ανοίξει ένα καφεκοπείο, το οποίο ονόμασε ο «Δραπέτης», για να θυμίζει την παράτολμη ενέργεια που του έσωσε την ζωή. «Για την επιγραφή αυτή τον έστειλαν εξορία στην Μακρόνησο ως κομμουνιστή, ενώ δεν ήταν!», λέει για τον γαμπρό της η Εσθηρ.

Με τον Σαμουήλ, που μάζευε παλιοσίδερα και έφτιαχνε κούνιες, απέκτησε ένα αγόρι και ένα κορίτσι. Η μοίρα όμως θα συνεχίσει τα χτυπήματά της στην Εσθηρ. Ο γιος της θα πεθάνει σε ηλικία τριάντα τεσσάρων χρόνων και η κόρη της θα φύγει στα τέλη της δεκαετίας του 60 για το Ισραήλ, αηδιασμένη, όπως λέει, από την στάση ενός καθηγητή στο Γυμνάσιο, ο οποίος την αποκάλεσε «παλιοεβραία..».

Εκεί θα αποκτήσει έναν γιο, ο οποίος θα σκοτωθεί στα είκοσι του χρόνια πολεμώντας ως κληρωτός με τον ισραηλινό στρατό εναντίον της Χεζμπολάχ στον Λίβανο.

Στην μικρή πολυκατοικία στην διασταύρωση των οδών Ανηρ Κομνηνού και Γιοσεφ Ελιγιά, όπου της παραχώρησε ένα διαμερισμάκι, η Εβραϊκή Κοινότητα, η Εσθηρ Κοεν, έχοντας στο πλευρό της τον Σαμουήλ, διανύει τα βαθεία γηρατειά της.

«Θα φύγω με ένα μεγάλο γιατί. Γιατί μας τα έκαναν όλα αυτά; Γιατί μας συμπεριφέρθηκαν οι δικοί μας άνθρωποι μ' αυτόν τον τρόπο; Γιατί δεν θα έχω κανέναν να με πλύνει και να με συνοδέψει μέχρι νεκροταφείο;...».

Η Εσθήρ Κοέν, έφυγε από τη ζωή, τελικά, σήμερα 1.12.2020, σε ηλικία ενενήντα έξι χρόνων, παίρνοντας μαζί της το «μεγάλο γιατί». Την είχα συναντήσει στο σπίτι της στα Γιάννενα τον Μάρτιο του 2014 στο πλαίσιο ρεπορτάζ για την επίσκεψη του προέδρου της Γερμανίας Γκάουκ με αφορμή το Ολοκαύτωμα από τους Γερμανούς του χωριού Λιγγιάδες, ο οποίος και είχε ζητήσει να την συναντήσει. Μαζί με μια άλλη ομόθρησκή της η Εσθήρ ήταν οι τελευταίες εν ζωή από τους Εβραίους των Ιωαννίνων που επέζησαν του Ολοκαυτώματος.

In memoriam και για το «ποτέ πια», επαναφέρω την συνέντευξη-ποταμό που μου έδωσε τότε και δημοσιεύτηκε στην «Κ».

Υπογραμμίζω το αίτημά της στον Γερμανό πρόεδρο: **«Παρακάλεσα τις διερμηνείς του να του πουν ότι το ελάχιστο που πρέπει να κάνουν είναι να δώσουν λεφτά να γραφτούν βιβλία για να διαβάζουν και να μαθαίνουν τα μικρά παιδιά, ώστε να μην επαναληφθούν τέτοια εγκλήματα, γιατί δυστυχώς η ιστορία δείχνει να επαναλαμβάνεται».**

Φωτογραφία Αλέξανδρος Αβραμίδης

ΠΗΓΗ: [ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ, 1.12.2020](https://www.kathimerini.gr/1.12.2020)